

Војислав Пушкар
СЕЋАЊЕ НА БАЧКО ГРАДИШТЕ

Уредник
Зоран Колунџија

ВОЈИСЛАВ ПУШКАР

СЕЋАЊЕ
НА
БАЧКО ГРАДИШТЕ

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

У В О Д

*Крајња сећања Војислава Пушкара
на њроведене дане у Бачком Градишту*

Остало је још мало могућности да кажем нешто о својим сећањима која сам понео из Бачког Градишта. Текст о Градишту састоји се од малих кратких причица, које су углавном наведене хронолошким редом. Трудио сам се да људи и догађаји у причицама буду истинити. Више се сећам комичних ситуација и личности о којима сам слушао од брата Ферка и других Градиштанца, а и догађаја у којима сам и сам учествовао. Навео сам оне догађаје и људе који су добрим делом утицали на мене. То не значи да сам остале Градиштанце заборавио. Користио сам фотографије и графике како бих боље дочарао оно што сам написао.

Сећања на догађаје и људе у Бачком Градишту

Прво чега се сећам из Бачког Градишта, био је догађај који се одиграо када сам имао четири године. Чуо сам како деда Икана виче „Слобода, слободни смо”. Истрчао сам на улицу и видео како много људи има на улици и сви вичу „Слобода”. Никада више у своме животу нисам видео такву масовну срећу људи, као тог дана. Моја баба је изашла на улицу, ухватила ме за руку и одвела пред зграду општине, где је већ било много света. Сећам се да је говорио један Рус, који је седео на белом коњу. Све што сам ја тада разумео, било је „Ми вас ослобођили”. После је говорио један човек на српском, а после њега један на мађарском језику. Тако сам ја доживео ослобођење Бачког Градишта.

Зграда Општине

После рата, ишао сам у забавиште. Забавиљу смо звали Тетица. Тетица нас је учила да цртамо. Ја баш нисам био талентован за цртање, али ручни рад ми је већ накако ишао. Учила нас је и лепом понашању. Ко је био неваљао ишао је у подрум. А то је било јако страшно, јер је у под-

руму била бабарога. У првом разреду сам имао учитељицу Зору која нас је учила да читамо, пишемо и рачунамо. Од другог разреда, па до четвртог, учила нас је учитељица Софија Лаковић. Учитељица Софија била је и мојој мами учитељица. Када сам био у четвртном разреду, учитељица Софија је сломила ногу и замењивала ју је нека учитељица којој се не саћам имена, али се сећам да смо је ми звали Шутинка јер је уместо ћути говорила шути. На излет нас је водио учитељин муж Јосиф Лаковић. На излет смо ишли пешке, на Бисерно острво, и тамо смо се играли у парку бившег дворца.

Учитељ Лаковић је отишао у подрум код подрумара Тоше. У том подруму су, између осталих, била и стаклена бурад великих димензија. Причало се да су бурад тако велика да се у њима могу запрежна кола окренути. Чуо сам да је подрумар Тоша био друг са Мошом Пијаде и да је Моша долазио код њега на пиће. Вина су била првокласна, као што су ризлинг, фурминт, крокањ и друге сорте. Подрумар Тоша је и нашег учитеља понудио да проба у подруму разна вина, тако да је учитељ једва изашао из подрума. Када смо кренули са излета, Ђорђе Кобиљски и ја смо помогли учитељу да дође кући. После сам ја испричао деди шта се догодило учитељу, а деда је рекао да се никад вина

не пробају у подруму, јер се може од мало вина јако пити.

Учитељ Лаковић је био, за време старе Југославије, хоровођа Српске омладине Војвођанин у Бачком Градишту. У прилогу је фотографија градиштанског хора из 1930. године. Фотографија није из периода мога сећања, али је мени значајна, због тога што на њој видим особе које сам познавао.

Градиштански хор 1930.

Друџар Ацика и ја

Мој најбољи друг у детињству био је Ацика. Упознали смо се у подруму Каћановом, где је било склониште од каћуша. Ацика је јео хлеба и масти, са шећером одгоре, што је мени било чудно, јер је мени баба мазала маст на хлеб и одгоре посолила и ставила још млевене паприке.

Ацикин отац је био пекар и имао је пуно огрева, јер се ложила пећ у којој се пекао хлеб и предивне кифле са маком и остало. Једнога дана Ацика и ја смо решили да пушимо, па је он узео од оца цигарете и шибицу.

Отишли смо иза сламе да се сакријемо. Сва срећа да нас је видела његова мама, па су нас она и комшиница ухватиле, иначе би можда букнуло цело село. Јер је Лаза пекар имао огромну сламу, фашине, кукурузовине, огризине пуно двориште. Ацикина мама и комшиница су угасиле цигарете које смо ми бацили и побегли. Шта је после било са мном и Ациком не радо се пресећам.

У осмогодишњој школи највише смо ратовали са наставником Вукашином. Вукашин је био

изузетан педагог. Подигао је на виши ниво наставу из оних предмета које је он предавао.

Што се тиче ваннаставних активности, није било већег ентузијасте од њега. И у школи, а и у селу за одрасле, режирао је позоришне представе, а организовао је и први карневал у селу. Како то увек бива, није добио за свој труд неку захвалност.

Вукашин и његова жена Ела нису имали деце, држали су малу пудлицу. Једнога дана браћа Војновићи су ухватили ту пудлицу и везали јој за реп стару шерпу. Како је пудлица бежала, тако ју је шерпа сустизала. Беше ружно према псу, али то су сеоске шале.

*Драмска секција, наставник Вукашин у горњем реду
први с десне стране*

Вукашинова представа

У осмогодишњој школи сам имао четири друга који су имали талента за више школовање, међутим сви су завршили занате. Здравко Јовић био је изразити таленат за географију, Ђорђе Кобиљски за књижевност, Јова Ковачевић за технику и Лаза Петров за математику. Јова Ковачевић је још као мали дечак направио од дрвета минијатурну вршалицу која је врла вла-тове жита. У то сам се својевремено и лично уверио. Сећам се још неких другара, као што су Властимир, Божа и Мишка. Мишку су звали Тетин, не знам зашто. Мишка нам је скоро сваки дан доносио неке вести са Балкана. Балкан се зове један крај села у коме је Мишка живео. Бачко Градиште се у оно време делило на Балкан и Канал. Од другарица се сећам Цеце, Јулке, Драгице, Љиље, Јулкице Марков.

Мој разред са учитељицом Софијом Лаковић

Лаковићкин разред

Био сам дечак када се причало о Трсту. Тршћанска криза изазвала је полемике и у Бачком Градишту. Сећам се да је мој брат од тетке скочио кроз прозор и отишао у село да виче „Трст је наш”. Мој брат од ујака је причао да је прислушкивао разговор „реакције”. То су они који су били противници нове власти. Конкретно, ради се о Милошу крупару и Лали Гузану. Они су били у оној специјалној пози, нити седе нити леже, извалили се у јендеку испред Милошеве куће и разговарају. Пита Лала, је ли Милоше шта ја то чујем да хоће Италијани Трст да нам узму? - Јесте Лало и ја сам чуо, одговара Милош. Ђуте, ћуте па ће опет Лала, је ли Милоше шта на то каже Емил? Емил је био председник општине у Бачком Градишту. - Емил не да, одговорио је Милош кратко. После кратког ћутања Лала опет пита. Је ли Милоше, а шта на то каже Мица? Мица је био првоборац у Бачком Градишту. - Мица ни да чује, одговорио је кратко Милош.

После ових догађаја са Трстом, долазили су руководиоци из Новог Сада и држали су се говори у Јанковићевој сали. Другови који су долазили, као што су Рада, Ђурица и други, боравили су код Мице и пре и после говоранције. Једном приликом држао је говор Ђурица, а Мица је седео у првом реду и задремао. Када су се вратили код Мице на вечеру, Ђурица усред

вечере каже: "Ја држим говор, а наш друг Мица спава, а седи у првом реду." Сви су се насмејали, а Мица је одмах одговорио другу Ђурици: „Добро је да сам седео у првом реду, па си само ти видео, а шта мислиш да сам седео у задњем, онда би сви видели." Мица је био духовит и једноставан човек. Његове другове дочекивали су његова Мица и он са јелима, која су била обична, али су имала посебне називе. Мица је рецимо жути пасуљ са коском од целе шунке називао пасуљ са пиштољем. Затим опасана кромпирача, била је кромпирача са кобасицом одгоре. После ових јела добро је ишло вино са Бисерног острва или шприцери са Мидаћовом содом.

Од деда Васе сам чуо причу из периода старе Југославије. Када је деда Васа ишао код лекара, јер се нешто лоше осећао, лекар га је прегледао и рекао да мора да смањи узимање алкохоних пића. Деда Васа је одмах упитао лекара колико кошта његов хонорар, а овај је одговорио десет динара. Деда Васа је платио лекару и рекао да он већ двадесет година не пије алкохолна пића.

Друга прича је из периода после рата. Деда Васа је био зидар и зидао је нешто код поп Ђуре. Поп Ђурин млађи син био је несташно дете, па га је поп Ђура често световао. Деда Васа је то видео, па је рекао да би он баш волео да има такво дете и да њему не смета што је несташан.

Мали је то чуо и када је деда Васа завршио посао и кренуо кући, спремио се и поп Ђурин млађи син и кренуо за деда Васом.

Поп Ђуру сам стално виђао у мантији. Ишао сам са дедом у цркву и поп Ђура је за мене био велики ауторитет. Једном када сам био у винограду, отишао сам до нашег ломпруга и видим како поп Ђура излази из Тисе само у гаћама, сав мокар и вода му капље са бра-

де. То је мене јако изненадило. Касније је деда мени рекао да је поп Ђура исто што и други људи.

Када сам завршио осмогодишњу школу и положио малу матуру, решио сам да упишем Учитељску школу у Сомбору. Цеца и Зага су биле то лето у селу и заинтересовали су ме за Учитељску школу. Зага је већ ишла у ту школу и каже да није тешко учити у тој школи. Ја сам решио да питам Банета, па ако хоће да идемо заједно у Сомбор. Бане је пристао и мени је лакнуло, јер нисам волео да идем тако далеко од куће и још сам. У то време се ишло возом до Бечеја. У Бечеју је требало преноћити и ујутро

рано је ишао воз за Сомбор. Да би избегли ово малтретирање, Бане је предложио бољу варијанту, што сам ја прихватио.

Љубиша Плачков, отац мога друга Банета, носио нас је запрежним колима на Надаљску станицу када смо Бане и ја ишли у Учитељску школу у Сомбор. У Сомбору смо се Бане и ја уписали и у музичку школу, да учимо трубу код доктора Кнајзла. Када смо ми кренули кући на зимски распуст, Кнајзл је нама дао трубе и рекао да вежбамо и преко распуста издувавање. Бане је био вредан и већ прво јутро, када је дошао кући, почео је да вежба. У пет сати ујутро Бане је почео са издувавањем, тако да је његов комшија истерао крмачу на улицу и чекао свињара. У то време је постојао сеоски свињар, који је сакупљао свиње по селу и терао их у поље на пашу, а увече их је враћао кући. Када је Љубиша изашао на улицу, комшија му каже да је свињар мало пре дувао, а сада га нема. Љубиша је комшији објаснио да то није био свињар, већ да то његов Бане дува у трубу.

Деда Шандорица су га звали, а право име му је било Александар Чавић. Шандорица су га звали зато што је био низак растом, а ожењен Мађарицом која је била виша од њега. Једном када је био у болници, биле су ту и ученице медицинске школе на пракси и деда је био интересантан за њихову обуку. Човек који је лежао поред њега рекао му је да не дозволи да га уче-

нице прегледају. На то је деда Шандорица одговорио: „Па је л ти не видиш како су оне све лепе, младе и румене као руже?” Још један догађај ме сећа на деда Шандорицу. Било је нас неколико код Јани бачи, дошли смо да попијемо неколико лепих шприцера. Код Јанике је био и његов брат Имре из Дарде, који је причао о неком швалеру из Барање. Причао је како је тај швалер кренуо у швалерацију, па је пре тога свратио у кафану и попио вино. Вино је било тако кисело да га је одмах протерало. Куд ће, шта ће, оде иза угла у јендек да обави и успут се ожеже на коприву. Прича даље Имре бачи да је због коприве швалерација веома успела. На ту причу надовезао се Буца, да би деда Шандорици требало набавити један букет коприва, а Џоја опет додаје да деди не би ни дикица помогла. Деда Шандорица се наљутио и рекао да неће више долазити у ово друштво. Али сутра дан већ ова његова изјава није важила. Деда Шандорица је имао кућу на крају главне улице. То је била прва кућа са леве стране, када се из рита улази у главну улицу. Кућа је била на брегу и ту смо се ми као деца преко зиме, када има снега, санкали, односно спуштали се с брега поред Шандорицине куће у рит.

У близини наше куће налазила се коларница Боже Кобиљског, познатог колара у селу. За мене је Божа био интересантан човек јер је често говорио у стиховима. Једном је на вашару про-

давао руде за кола са коњском запрегом. Хвалио је своју робу и окупљеном свету је приказивао и еластичност руда. Скакао је Божа са руде на руду и одједном једна руда сломи се на половину. Божа се брзо снашао и рекао окупљеном свету, „то за Божу није ништа, сада ће од руде да прави сапишта”. Божа је, као колар, све мање имао посла у своме занату.

Временом су нестајали коњи, па су се све мање правила кола старе моде. Све више се појављују шпедитери и трактори. Божа се снашао и у овој ситуацији. Изнајмио је неку шупу код задружног дома и у њој отворио крупару. И сада Божа у његовој коларници прича његовом друштву: „није Божа више сирома, има трећу кућу до дома”, па затим каже, „не може се Божа искобељати, ако неће и млети и дељати”.

Божа је школовао троје деце, па је често морао и да позајми паре да би послао деци. Једном приликом, за време распуста, када су се сви окупили, Божа је рекао својој деци: „Децо свима у селу се лепо јављајте, јер не знате коме је све ваш баба дужан.” Често је имао обичај, када га питају како је, да каже „Ја сам уреду, само други због мене нису уреду.” Не могу се све његове досетке записати, али и из ових се да закључити да је Божа био велики борац и оптимиста.

Када сам био млад и неискусан, заљубио сам се у једну лепу Мађарицу. Њу је њена мама водила на игранку у Еђзлет. Ја сам због ње ишао

на исту игранку, али сам слабо могао да одиграм са њоме неку игру, јер су многи момци желели да играју са њом. После извесног времена борбе за игру са лепом Мађарицом, приђе мени један старији момак кога смо звали Гурача и каже да би ми било паметније да за игру бирам девојке које продају першун. То су биле девојке које су мало игара одиграле и углавном су седеле и досађивале се. Брзо сам схватио његов савет, те сам ишао да бирам за игру девојке које нису имале много кавалера.

Запамтио сам још један разговор са Гурачом. Причали смо и шалили се у једном друштву у коме се посебно истицао један момак који је све знао најбоље. Никома он није давао за право. Што ја кажем, он каже да није тако, што Гурача каже, опет он зна боље. Када смо Гурача и ја отишли из тог друштва, рекао ми је: „Видиш када је Бог делио памет, нико се није жалио да му је мало“. Ово сам добро запамтио.

Касније сам упознао и Чуткара. Мој брат од ујака испричао ми је да је Чуткар феномен, јер може да попије на литре течности, па се тек на крају примети гутљај. Фактички сипа течност у себе, а кад успе, њему доста, онда прогута. Ту своју способност искористио је Чуткар више пута. Једном је у Бачко Градиште дошао један Србијанац на пијацу, да продаје ону њихову слабу ракију у балону од 5 литара. Пришао му је Чуткар и упитао пошто је гутљај ракије да про-

ба. Србијанац му одговори да је један гутљај банка. Чуткар извади из цепа десет динара и плати. Затим узме балон и натегне. Србијанац гледа у његово грло и не види да овај гута, погледа у балон, кад оно фали много ракије у њему. Србијанац брзо узме од Чуткара балон, а овај тек онда направи гутљај. Србијанац је био шокиран када је видео да је овом стварно то био један гутљај.

Чуткар је био алкохоличар и његова мати га је због тога прекоревала. Једном је дошао кући и кад је ушао у собу, његова мати осети да се њен син осећа на измет. То је јако узнемири и обрати се своме сину оштрим тоном: „До сада си долазио кући пијан, па чак и упишан, а сада си сине мој дошао и усран.” Чуткар је овог пута био сигуран да се није унередио, једино што се сећа да се напио и заспао у вратима апотеке. Почео је да се скида и када је скинуо панталоне измет је испао. У том моменту је позвао маму да види и каже: „Могуће је мати да сам се напио, могуће је да сам се и упишо, али да се усерем између гаћа и чакшира то је немогуће.”

У Бачком Градишту, у периоду између 1950. и 1960. године, било је у моди да се собе молују. Најбољи молер у селу био је Тима. Он није био обичан мајстор, већ уметник у своме занату. Тима је могао слободном руком да извуче штрафт, као да ју је извлачио са лењиром. Тако добар мајстор се прочуо, па је радио једно време и у